

עומקא דפרשה

- שבט לוי בביות מצרים
- תכלית הרכוש הגדול
- גדרי ביות מצרים והים
- שכר העבודה מהמצרים
- השמלות שברכוש הגדול
- ב' מצוות בנטילת הממון
- לבוש המלך
- מלחמתה של תורה

- היציאה ברכוש גדול
- שלא יאמר אותו צדיק
- עונש המצרים בממון
- תורי זהב ונקודות הכסף
- זכר ליציאה ברכוש גדול
- שער הציון
- ביות מצרים וביות הים
- הבקשה לביות מצרים

פר' שמות - בענין יצי'מ ברכוש גדול

בס"ד ערש"ק ו' כסלו תשע"ב

ואחרי כן יצאו ברכוש גדול

הגאון רבי משה הלל הירש - ר"י סלבודקה'

אנוכי כי אלך וכי אוציא, והיינו שלא נגמר הזמן. והתשובה ע"ז בהוציאך את העם תעבדון על הרה הזה, דע"י קבלת התורה יושלם החסרון באמונה. והשתא יבואר ענין הממון שנטלו ממצרים, שהוא ג"כ בגזירת ברית בין הבתרים שנאמר ועבדום ועינו אותם וכי ואחרי כן יצאו ברכוש גדול. דגם ענין זה היה ללמד האמונה בכח ה', שגם נתן את חן העם והשאלום וכך ראו את אהבת ה' לעמו. ומתבאר מש"כ שלא יאמר אותו צדיק וכו', שאברהם אבינו עצמו חפץ להשלים את החסרון באמונה. ואמנם בלא"ה הקב"ה הי' מקיים הבטחתו לתת הממון לעמ"י בביות הים, אבל בשביל ענין זה של הוספת החיוק באמונה יש מעלה יתירה באופן זה שלקחו מהמצרים את הרכוש גדול, שבזה ניכר את אהבת ד' לעמו ביציאת מצרים, וכן שהמצרים עצמם הפכו שנאתם והשאלום את ממונם. וכן מתבאר ענין זה בפרשת לך לך (יד,ג) למען ייטב לי בעבורך, ופירשי יתנו לי מתנות וצ"ב. ויש לבאר עפ"י מש"כ הרמב"ן דמעשה אבות סימן לבנים, וביאר שם את ענין לקיחת שרה לפרעה שהוא כנגד גלות בני"י במצרים. והנגעים כנגד י' המכות, והמתנות כנגד ואחרי כן יצאו ברכוש גדול. ולהנ"ל מבואר דזהו למען ייטב לי, שאברהם אבינו בעצמו פעל להשלים תוספת החיוק באמונה.

בברכות ט. דבר נא באזני העם, אין נא אלא לשון בקשה וכו', שלא יאמר אותו צדיק, ועבדום ועינו אותו קיים בהם, ואחרי כן יצאו ברכוש גדול לא קיים בהם. והקשו בזה הא בלא"ה הקב"ה יקיים הבטחתו. וכתב הנהיבות בספרו אמת ליעקב בברכות שם וז"ל לכן נראה דבביות הים נתקיים ואחרי כן יצאו ברכוש גדול דאז היה נחשב היציאה אחר שנטבעו הרודפים ולא יראו שוב מהם. רק שאמר הקב"ה שיצאו ג"כ תיכף ברכוש גדול שלא יאמר אברהם וכו' וע"כ לא הגיע זמן היציאה, והם יוצאין כמו בני אפרים רומי קשת עכ"ד. והנה דברית בין הבתרים שאל אברהם במה אדע כי אירשנה, וע"ז באה התשובה ידוע תדע כי גר יהיה זרעך וכו'. וצריך להבין, דבשביל חטא זה נגזר עונש כזה. וביאר מו"ר הגר"א קוטלר זצוק"ל, דהלא כל האמונה של כלל ישראל לדורותם היא מכח האמונה של אאע"ה ואם היה לו איזה חיסרון כלשהו באמונה יהא ניכר החסרון בכל הדורות ויותר. ולכן הוצרכו לכל ניסי יצי"מ, שהיו לימוד גדול לאמונה בכח ה' ובשליטתו בעולם. וכמו"כ נצרך הענין של שעבוד מצרים, שבגאולת מצרים משעבוד הגדול הזה קבלו את עבדות ה' באהבה, והיה כל זה תיקון והשלמה לאותו החסרון באמונה. (ויבואר בזה היטב, דהלא אברהם ביקש את לאומנתו וגם ניסי מצרים היו לאותות לאמונה. ועוד יבואר בזה דכן הוא לגבי משה שאמר מי

¹ נאמר במודיעין עילית בליל ש"ק פר' בא תשס"ז ונכתב ע"י אחד השומעים

עונש המצרים בממון

הרב יצחק גולדשטף

הפרשת דרכים (בסוף דרוש ה') כתב להקשות לפי דעת התוס' בע"ז (עא): שגם בבני נח נאמר הדין דקם ליה בדרכה מיניה, ואינם לוקים ומשלמים ולא מתים ומשלמים, א"כ למה נעשו המצרים במלקות ומיתה וממון. וליישב הקושיא נראה לומר, ובהקדם, דמבואר בכתובות (ל:) שבתשלום נהנה ג"כ נאמר הדין של קלב"מ ופטור עי"ז מתשלום נהנה, דאמר'י שם שאם תחב לו חברו חלב לתוך בית הבליעה פטור משום קלב"מ. ודבר זה צ"ב לכאורה, שהרי חיוב תשלום דנהנה הוא משום דממונו גבך, (ועי' בקצה"ח שצ"א ב' דמשלם מזיבורית כע"ח קודם התקנה), והרי זה כמו שיש אצלו ממון של חברו, ולמה יפטור משום קלב"מ. וכה"ק הברכת שמואל (כ"ג סי' י"ד). וכתב הברכ"ש בשם הגר"ח זיע"א שחיוב נהנה הוא מלווה הכתובה בתורה, והיינו שאינו חיוב מצד הסברא וכנ"ל, אלא משום שהתורה חייבתו. ומבאר את דבריו עפ"י מה שמביא להוכיח שחיוב נהנה אינו משום שנהנה, אלא משום שנחסרה הנאה זו מבעל הממון, יעו"ש שמביא ראיות לדבר זה, וא"כ שאי"ז חיוב משום דממונו גבך שפיר שייך לומר בזה דין קלב"מ. וכתב שלפ"ז בזה נהנה וזה לא חסר לא היה פטור קלב"מ, כיון שבזה אין החיוב משום מה שנחסר בעל הממון, שהרי זה היה נחסר גם אם לא היה נהנה, וחיובו אינו אלא משום מה שנהנה, וע"ז לא שייך לומר קלב"מ כיון שזה חיוב של ממון גבך וכמשנ"ת. עכ"ד. והנה הנאת המצרים משעבודם בבני ישראל היא כזה נהנה וזה לא חסר, שהרי גזירת השעבוד שנגזרה על ישראל היתה שישתעבדו בארץ לא להם, ולא דווקא למצרים. ומכל מקום אמר הקב"ה (בראשית טו,ד) "וגם את הגוי אשר יעבודו דן אנוכי, ואחרי כן יצאו ברכוש גדול". וז"ל הרמב"ן שם: והנכון בעיני כי טעם "וגם", אעפ"י שאני גזרתי על זרעך להיות גרים בארץ לא להם ועבדום וענו אותם, אעפ"כ אשפוט את הגוי אשר יעבודו על אשר יעשו להם, ולא יפטור בעבור שעשו גזרתי". עכ"ל. וא"כ חיוב התשלום על שעבודם של ישראל במצרים, אינו משום מה שנחסרו הם, אלא משום מה שנהנו המצרים, והר"ז חיוב שלא שייך לומר בו פטור של קלב"מ וכמשנ"ת. והשתא מיושב שפיר קושית הפרשת דרכים שבזה לא שייך פטור קלב"מ.

שלא יאמר אותו צדיק

הרב חיים רבינוביץ

הנה בפרשת בא (יא,ב) כתיב "דבר נא באזני העם ושאלו איש מאת רעהו וגו' כלי כסף וכלי זהב", ופירשי' שם עפ"י הגמ' בברכות (ט) דאין נא אלא לשון בקשה, כדי שלא יאמר אברהם אבינו, ועבדום וענו אותם קיים בהם, אבל ההבטחה שיצאו ממצרים ברכוש גדול לא קיים בהם. ומקשים הכולם דאטו משום שלא יאמר א"א צריך לקיים הבטחתו, הא ההבטחה בעצמה מחייבת לקיים. ואפשר י"ל ע"פ דברי המדרש שהובא בבעלי התוס' בפרשת לך לך, עה"פ ואחרי כן יצאו, "א"ר אחא כתיב כאן אחרי (דהיינו עם יו"ד) ולא כתיב אחר (בלא יו"ד), כאן רמז לו עשר מכות שעתיד להביא על המצריים במצרים". וצ"ב דמה ענין עשר המכות להבטחת הקב"ה לא"א שיצאו ממצרים ברכוש גדול. והנה כתוב בפירוש אבני אליהו (בסיוור הגר"א) על ברכת "ועל הצדיקים", דיש לדקדק מהו ההבדל בין "משעו"ן ובין "מבטח", ופירש בזה דכאשר רצון ה' שהצדיקים יבטחו בו בשעת צרה רח"ל, [ופשוט הוא שבזמן זה קשה להגיע למדת בטחון אמיתי], נותן ה' קודם להצדיקים בתחילת הדרך "משעו"ן, ומראה חסדיו שאפשר להשען עליו, ועי"ז מקבלים את הכח להגיע לדרגת הבטחון בהמשך דרכם, וכן היתה הנהגתו במצרים, מכיון שהיתה קשה לבטוח בה' לצאת לארץ לא זרועה [כמו שנאמר זכרתי לך חסד נעורייך וגו' לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה], לכן נתן ה' י"ב חודש מכות במצרים והראם את ידו הגדולה כדי שיבטחו בו, עכ"ד. ועפ"י י"ל דהרכוש גדול האמיתי שזכו בשעת יציאת מצרים, היתה "דרגת הבטחון" שזכו ע"י י' המכות במשך י"ב חודש כנ"ל, וזה מה שרימז המדרש בתוך המילה "אחרי" שיצאו ממצרים עם הרכוש הרוחני של העשר מכות. [ואפשר יש להוסיף ג"כ דענין הנ"ל מרומז בפסוק הנ"ל "לכתך אחרי במדבר" דזכו לצאת ממצרים למדבר "אחרי" שרכשו לעצמם את הלימוד של יו"ד מכות]. ועפ"י יש ליישב דברי הגמ' שהביא רש"י, דבעצם עיקר ההבטחה התקיים ברכוש גדול שזכו ע"י עשר המכות כנ"ל, מ"מ מפני שיכול א"א למימר דאין מקרא יוצא מידי פשוטו, דהיינו שיזכו לצאת ממצרים עם רכוש ממון גדול, ולכן אבקש מכם שתשאלו איש מאת רעהו כלי כסף וכלי זהב.

תורי זהב עם נקודות כסף

הרב משה אלעזר מרק

תורי זהב נעשה לך עם נקודות הכסף [שה"ש א' י"א], ופרש"י נמלכנו אני ובית דיני לפני בא פרעה שאשיאנו ואחזק את ליבו לרדוף אחרך עם כל שבח גנזי ואצרותיו כדי שנעשה לך תורי זהב עם נקודות הכסף שהי' בידך כבר שהוצאתם ממצרים שגדולה היתה ביזת הים מביזת מצרים, עכ"ל. ומבואר דהבטחת ואחרי כן יצאו ברכוש גדול נתקיימה ב' פעמים, במצרים ועל הים, וצ"ב תרתי ל"ל.

ונקדים תחילה, כתיב לך ואספת את זקני ישראל ואמרת אליהם וכו' פקד פקדתי אתכם ואת העשוי לכם במצרים וכו' ושמעו לקולך וכו', ופי' רש"י, מכיון שתאמר להם לשון זה [פקד פקדתי] מיד ישמעו לקולך, שכבר סימן זה מסור בידם מיעקב ומיוסף שבלשון זה נגאלים, יעקב אמר להם ואלקים פקד יפקד איתכם ויוסף אמר וכו', וצ"ב תוכן הסימן דפקד יפקד, פקידה כפולה זו מה טיבה.

ונראה בזה, דהנה ידוע ביאור הגר"ח על מה שאומרים בתפילה ממצרים גאלתנו מבית עבדים פדיתנו, וכן בברכהמ"ז ועל שהוצאתנו מארץ מצרים ופדיתנו מבית עבדים, דמבואר מזה דשעבוד מצרים הי' בתרי אנפי, חדא מה שהיו בני קנויים לפרעה בקנין עבדות והיה עליהם דין עבדות לפרעה, וכמבואר דבר זה ממה דאי' במדרש דמכת בכורות הוצרך פרעה לומר לבני"ה הרי אתם בני חורין הרי אתם לעצמכם, דכל הנך לישיני הם לשונות לשחרור עבדים, ועוד זאת היתה בגלות מצרים דהיו ישראל כבושים אצל המצרים והם משתעבדים מהם בעבודה קשה כמבואר זה בפסוקים ובמדרשים באורך, מבית עבדים פדיתנו, דמצרים וזהו ביאור ממצרים גאלתנו היינו משעבוד מצרים ומבית עבדים פדיתנו זה מהעבדות, ע"כ ד' הגר"ח.

ולפי"ז נראה דב' הפקידות שאמרו יעקב ויוסף הם כנגד ב' השעבודים, פקידה לעבדות ופקידה לשעבוד, ונ' דזה מבואר בקרא דפקד פקדתי אתכם ואת העשוי לכם במצרים, דאתכם היינו על עצם העבדות שהיא חלות בגברא במה שהוא עבד, ואת העשוי לכם זה קושי השעבוד ומה שהיו ישראל כבושים תחת יד מצרים.

ומעתה נראה לומר עוד, דיציאת מצרים היתה ג"כ בתרתי, דהיציאה מעבדות היתה במכת בכורות וכמבואר זה במדרש הנ"ל דאז אמר פרעה הרי אתם לעצמכם, אבל היציאה מעבוד מצרים היתה רק אחר קריעת ים סוף, דהא משה אמר לפרעה נלכה דרך שלשת ימים ופרעה הבין מזה דאף ששחררם והרי הם בני חורין מ"מ אכתי בני"ה הם תחת ידו וברשותו, ומשו"ה ויגד למלך מצרים כי ברח העם ויאמרו מה זאת עשינו כי שלחנו את ישראל מעבדינו, והיינו דפרעה אמר דהוא רק שחררם מעבדותם והם ברחו מרשותו וע"ז נהפך לבו מה זאת עשינו כי שלחנו את ישראל מעבדינו ורק כששב הים על המצרים אז יצאו ישראל מתחת יד מצרים ונשלמה יציאת מצרים.

ובזה א"ש מה דהי' ב' ביזות במצרים ועל הים, דבברית בין הבתרים נאמר ואחרי כן יצאו ברכוש גדול, ונאמר בזה דיציאה ממצרים היא עם רכוש גדול, וכיון דהיציאה היתה בתרתי משו"ה הוצרכו לב' ביזות דכל יציאה צריכה רכוש גדול עמה, ולכן הי' ב' ביזות, במצרים משום היציאה מעבדות ועל הים משום היציאה תחת יד מצרים ורשותם.

ובגמ' ברכות ט' איתא, דבר נא באזני העם אמרי דבי ר' ינאי אין נא אלא לשון בקשה וכו' שלא יאמר אותו צדיק ועבדו וענו אותם קיים בהם ואחרי כן יצאו ברכוש גדול לא קיים בהם, והקושי כאן גלוי וידוע, וכי היו צריכים ליצא ברכוש גדול רק כדי שלא יאמר אותו צדיק והכי משום קיום ההבטחה היו צריכים ליצא ברכוש גדול, והגר"א בביאורי אגדות לברכות כ' בעיקר היציאה ברכוש גדול היתה על הים, ואכתי צ"ב דא"כ למה יאמר א"א דיצאו ברכוש גדול לא קיים בהם אם עדין אפשר שיתקיים על הים.

אולם לפמש"נ' ה' הביאור בזה דהא דעיקר הביזה היתה על הים הוא כיון דעיקר היציאה הי' על הים כיון דאז יצאו ממצרים מכל וכל, משא"כ במצרים אף דיצאו מעבדותם מ"מ כיון שנשארו תחת יד מצרים אכתי אי"ז יצאו ומשו"ה שורת הדין דאי"צ בזה ביציאת מצרים דרק כשיצאו לגמרי ע"ז נאמר דיצאו ברכוש גדול. רק דיש מקום לבעל דין לטעון דסו"ס גם במצרים הי' יציאה ולביזה אי"צ יציאה גמורה וגם יציאה במקצת מחייבת רכוש גדול, וזהו שלא יאמר אותו צדיק, דשורת הדין עיקר הביזה היתה על הים בתורי זהב וכמש"נ, ונקודות הכסף במצרים הי' רק משום מה שיאמר אותו צדיק.

זכר ליציאה ברכוש גדול

הרב עקיבא קאלשין

א. כפשוטו, יש מצוה שמפורש בתורה שענינה להיות זכר ליציאה ברכוש גדול, והיא מצות הענקה, כמ"ש (דברים טו,ד) העניק תעניק לו וכו' וזכרת כי עבד היית בארץ מצרים ויפדך ה' אלקיך, על כן אנכי מצוך את הדבר הזה היום. אולם ראיתי בספר החינוך שכ' משרשי המצוה למען נקנה בנפשיו מזות מעולות וכו' שנרחם על מי שעבד אותנו וניתן לו משלנו בתורת חסד מלבד מה שהתנינו עמו לתת לו בשכרו, ודבר מושכל הוא, אין צורך להאריך בו עכ"ל. ולא כ' כלל שמשרשי המצוה להיות זכר ליציאת מצרים ברכוש גדול. ושמתי אל ליבי שלכאורה מבואר כדבריו בספרי (הביאו רש"י), וז"ל מהו וזכרת כי עבד היית, מה אני הענקתי ושנית לך (פרש"י מבזית מצרים ובזית הים) אף אתה הענק ושיגה לו, ומה במצרים נתתי לך ברוחב יד אף אתה תן לו ברוחב יד. עכ"ל. ומשמע שהכונה על דרך והלכת בדרכיו, מה הוא רחום אף אתה רחום, כלומר שכונת התורה היתה שיש לנו לזכר שה' הוציאנו ברכוש גדול ולנהג כמותו במדות המעולות. וכמו שביאר החינוך: אבל עצם המצוה אין ענינה להיות זכר ליציאה ברכוש גדול (ולכאורה צ"ב בזה, שבזית מצרים לכאורה לא היתה כהענקה שהאדון נותן לעבדו, אלא דומה לא' שהציל עבד ממי שמשעבדו שלא כדן ולקח ממנון של מי שעשה שלא כדן ונתן לעבד, אבל לכאורה מצאנו מפורש בפסחים קטז. שדימו ביזת מצרים להענקה מאדון לעבדו, וצ"ע).

ב. בכורות ה: אמר ר' חנינא, שאלתי את ר' אלעזר בבית מותבא רבא, מה נשתנו פטרי חמורים מפטרי סוסים וגמלים. א"ל גזירת הכתוב היא, ועוד שסייעו ישראל בשעת יציאתם ממצרים, שאין לך כל א' וא' מישראל שלא היו עמו תשעים חמורים לובים טעונים מכספה וזהבה של מצרים. ולכאורה הפשטות בכונת הגמ', שבזכות שסייעו לישראל זכו לקידוש בכורה (וכן לשון הרא"ש שם סו"ס ד') והביאור הוא ע"ד שכ' המסילת שירים בפ' כו שעילוי גדול הוא לדבר כשמשנתם בו הצדיק, והם הפצים בכך ואמרו בהם עלי יניח צדיק ראשו. ועל דרך זה נחשב שכר לחמורים שישתמשו בהם למצוה. אולם ראיתי בספר דרכי מוסר (להגר"י ניימן זצ"ל) בעמ' קח שביאר שכונת הגמ' היא להיות זכר ליציאת מצרים בזה. ונראה כונתו, שעיקר מצות פטר חמור הוא להיות זכר למכת בכורות, וכמפורש בקרא. ונתייחדו פטרי חמורים משאר בהמות טמאות כדי שיהיה ע"ז זכר למה שיצאנו ברכוש גדול.

ג. כ' בטושו"ע סי' תעב ס"ב, ויסדר שולחנו יפה בכלים נאים כפי כחו ויכין מקום מושבו ושישב בהסיבה דרך חירות. והביא ע"ז המ"ב שהוא בכלל דרך חירות, וכן משמע בלבוש דחק יעקב שאינו אלא ענין של זכר לחירות באופן כללי. אבל בביהגר"א כ' שהוא בכלל דרך חירות כמ"ש פסחים קטז. א"ל ר"נ לדרו עבדיה, עבדא דמפיק ליה מריה לחירות ויהיב ליה כספא ודהבא מאי בעי למימר ליה. אמר ליה בעי לאודוויי ולשבוחי. ונראה שכונתו שא"ז דרך חירות בעלמא, אלא הכונה שהוא זכר לדרך שיצאנו לחירות, כלומר ברכוש גדול. וכן נראה בכונת הב"ח שכ' שהטעם משום שבכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא בעצמו יצא משעבוד מצרים. במהר"ל מובא מנהג זה בסדר ההגדה אות ד', ושם פירט שהיו משתמשים בכלי כסף וזהב ובגדי צבעונים. וע"פ מה שהבאנו שאין המנהג מטעם דרך חירות בעלמא אלא להיות זכר ליציאה ברכוש גדול, י"ל שהוא נקט הני בדוקא ומפורשים בקרא (שמות יב, לה) וישאלו ממצרים כלי כסף וכלי זהב ושמלות. ואף דמסתבר שיש זכר לרכוש גדול בכל כלים נאים וכמ"ש בטושו"ע, יתכן מאד שיש עדיפות באלו דוקא. הפוסקים הביאו במהר"ל שהיה מביא גם כלים ממושכנים בידו מן העכו"ם, ומשמע שלא היה משתמש בהם אלא שם אותם על שולחן מיוחד לשמח בראותם, ע"י ט"ז וחק יעקב. והנה בחק יעקב משמע שלא היה אלא לנוי בעלמא, אבל נלע"ד שיש לומר שהיה לו בזה ענין נוסף, שהרי היה לו באותם כלים קנין ושעבוד מסויים, ונתקיים בו במקצת שהכלי כסף וזהב של הגויים נמסרו לידי, והיו אותם כלים ראויים ביותר לעשות בהם זכר לזה שנמסרו הכלים של המצרים לאבותינו לחלוטין.

ד. יש כמה תועולות מזכירת הענין של יציאה ברכוש גדול. ראשית כל, צריכים להודות ולשבח ע"ז, וכמו שהבאנו ממ" פסחים קטז. שנית, יש לנו ללמוד ממידותיו של הקב"ה ולרחם על מי שעבד אותנו ולתת לו משלנו בתורת חסד מלבד מה שהתנינו עמו לתת לו בשכרו, וכמו שהבאנו לעיל מהספרי והחינוך.

ויש להוסיף עוד ענין ע"פ מש"כ רבינו יונה באבות פ"א מט"ו וז"ל אמר מעט ועשה הרבה, והיא מידת עליונות, ורבותינו ז"ל (אדר"ג שם) למדה מהקב"ה ית' שלא הבטיח אלא בב' אותיות שנאמר דן אנכי וגאלם בכ"ז מילות שנא' או הנסה אלקים לבא לקחת לו גוי מקרב גוי וכו' וע"ז אמר ר' סעדיה גאון ז"ל אם להבטיח את אבותינו בשתי אותיות עשה להם כמה נסים ונפלאות, על הגאולה העתידה לבא שנכתבו כמה דפיין וכמה קונדרסין וכמה ספרים מהבטחות וכמה נחמות בירמיה בניביאים, עאכו"כ כי נפלאים יהיו מעשיו ממה שהבטיח, נפשינו

הבטחת רכוש גדול

בברית בין הבתרים (לך-לך טויד, נא' לאברהם וגם את הגוי אשר יעבודו זן אנכי ואחרי כן יצאו ברכוש גדול. ופי' הראשונים דהוא שר שבועדום, עי' ברד"ק שאחרי תשלום ת' שנה יצאו מן העבודה בממון רב חלף עבודתם אשר עבדום. וכ"כ השבלי הלקט בפ"י ההגדה (אילו הרג את בכוריהם) שנתן לנו שר עבודה שנתעבדו בנו, כמו שהבטיחנו ואחרי כן יצאו ברכוש גדול (ועי' לעק). ועי' באלשיך שהק' היאך יתכן שבשביל רווח ממון ישתעבדו. (ולכן פי' שהוא על תורה ומצוות, כדלק).

אכן הביאור בזה הוא שהרכוש גדול היה השלמה למכות מצרים, שע"ז נעקר השעבוד, דכיון שלקו ושלמו על זה המילא התברר למפרע שמה שנתעבדו בהם היה בגזל, ואין כאן את פגם העבדות.

וכע"ז ביאר המגיד מדובנא באהל יעקב (פר' בא, בפס' עוד נגע אחד) דשאלת הממון באה להורות שיוצאים ביד רמה, ושהשחרור נעשה ע"י המצרים מתוך רצון, וכדכתיב (תהלים קה, לז-לח) **"ויוציאים בכסף וזהב ואין בשבטיו כושל. שמח מצרים בצאתם..."**

וכי' החת"ס (תו"מ פר' לך-לך) שהכוונה בהבטחת ואחרי כן יצאו ברכוש גדול, שמתוך השעבוד יגיעו למדרגה גדולה כזאת שיוכלו לעמוד בצדקתם ולא יבעטו מתוך נסיון העושה, עי"ש.

שכר עבודת פרך

אי' בסנהדרין צא. שבאו בני מצרים לדון עם ישראל לפני אלכסנדרוס מוקדון אמרו לו הרי הוא אומר וה' נתן את חן העם בעיני מצרים וישאלום תנו לנו כסף וזהב שנטלתם ממנו. והשיב להם גביהא בן פסיסא תנו לנו שכר עבודה של ששים ריבוא ששיעבדתם במצרים שלשים שנה וארבע מאות שנה. [והמהר"ץ חיות ציין לתרגום תהלים עה"פ (קה, לז) "ויוציאים בכסף וזהב ואין בשבטיו כושל" - ואפיקינון בסימא ובהבא ולא אתדנו עם מצראי למתקלא, והיינו מפני שהוא שכר עבודתם].

וכך פי' החזקוני (גכב) ונצלתם את מצרים - בשכר שעבוד עבודת פרך. וכ"כ רב"ח בפר' בא (יאב) בשם ר"ח שהיה הדבר מותר להם כיון שאין לשכר המלאכה שעשו להם סוף ותכלית. ועי' בדרשות הר"ן (דרוש יא, ד"ה וזה באמת).

ומפורש כן במדרש שמו"ר (פ"א ה) - "שנתן להם הקב"ה שכר שעבודם בזת מצרים ובזת הים לקיים מה שנאמר ואחרי כן יצאו ברכוש גדול". ומבואר דזו ההבטחה שנאמרה לאברהם על רכוש גדול דהיינו שכר עבודה. (וזהו מקור דברי הראשונים הנ"ל).

ועי' פנ"י (ברכות ט): דכיון שלקחו בתורת שכר שעבוד, **היו צריכים לחלוק שוה בשוה** כמו ששעבודן היה שוה. (ופי' בזה הדרשה מהפס' ונות בית תחלק שלל).

רכוש גדול ברוחניות

כתב בס' הכתב והקבלה (לך לך) כל משכיל על כרחו יודה שאין רכוש הממון תכלית המכוון בשעבוד, כי היתרצה איש לסבול תחלה ענוי ועבדות בשביל הרווחת ממון אחרי... ומוכרחים אנו לומר כי אחת דבר אלקים שתיים זו שמענו, ואף שהדברים כפשוטן, בכל זאת אין ספק כי רכוש נפשי היה תכלית המכוון בשעבוד. ועי"ש שהאריך לבאר שהשעבוד הה לצרפם ולטהרם להיות מוכנים להנהגה אלקית ולקבל את התורה"ק.

וכ"כ האלשיך (בפר' לך לך טויד) וטעם שאשעבדם הלא הוא כי הנה "ואחרי כן יצאו ברכוש גדול" וריחו גדול **שוה סילוק זוהמת הנחש ע"י השעבוד**, שיוכנו בו לקבל תורה. ויהיה להם חרות על הלוחות חירות משעבוד מלכויות...

וכן כ' בס' שפתי כהן (מתלמידי האר"י) שהיא הבטחה שיקבלו את התורה שהיא רכוש גדול שאין למעלה ממנו, ויצאו ברכש' בגימ' 'זו התורה', שלא יתכן שהקב"ה מבטיח לאברהם עניני עוה"ז ולא על התורה שהיא עיקר הכל.

ועי' בס' אפריון (ר"פ בשלח) שהביא בשם האהל יעקב שפי' עפ"ז מהו שלא יאמר אותו צדיק וכו' דאיה"נ שאברהם ידע שהרכוש גדול הוא תורה ומצוות, אבל לפי מצב בני"ב בעת יצ"מ לא השיגו את מעלתו וחשבו שהוא ממון גשמי, ולכן נתן להם הקב"ה גם ממון כדי שלא יאמר לפי השגתם. (וכע"ז בחת"ס תו"מ פר' בא בהגהות).

וכי' לבאר עפ"י דבריו את המדרש חכם לב יקח מצוות זה משה שנתעסק במצוה בעצמות יוסף, דלא יראתו גרמה אלא חכמתו שהבין שכוונת רכוש גדול היא על תורה ומצוות.

ובשם החת"ס (בתו"מ השלם פר' בא מליקוטי חבר ב"ח) מובא שההבטחה שיצאו ברכוש גדול של **חיזוק האמונה**, כיון שאברהם התיירא שע"י הגרות והעבדות יפסידו האמונה, והקב"ה הבטיחו שע"י הדן אנכי (י' המכות) יתקיים וידעתם כי אני ה' ואין רכוש גדול מזה, וכך הוה שיצאו באמונה חזקה כדכתיב וגם צדה לא עשו להם, עי"ש.

דרך שאלה

נחלקו הראשונים אם קבלת הממון מהמצרים היה בדרך שאלה או מתנה, שכי' רב"ח בשם רבינו חננאל עה"פ (גכב) **"ושאלה אשה משכנתה"**, וז"ל, ח"ו שיתיר הקב"ה לגנוב דעת הבריות שישאלו מהם כלי כסף וכלי זהב ולא ישיבו להם. אבל לשון 'ושאלה' הוא **שתתן לה במתנה**, (עי"ש דמצינו ל' כאלו, ועי' מ"ש בפר' בא יאב). וכן פי' הרס"ג ובעה"ת, וכ"כ הרשב"ם שהיא **במתנה גמורה וחלוטה**, וסיים "זהו עיקר פשוטו ותשובה למינים".

אך הספורנו כי' שאע"פ שקיבלו בדרך השאלה והיו חייבים להחזיר, קנו אח"כ בדין כשרדפו אחריהם להלחם ומתו, היה בדין מדה כנגד מדה כל שלל הרודפים לנרדפים כמנהג בכל מלחמה. וכ"ד רש"י בפר' בשלח (ידה), שרדפו אחריהם בשביל ממוןם **שהשאלום**. [אכן במכילתא שהיא מקור דבריו לא הוזכר ל' שאלה אלא שנטלו ממוןם].

והר"ן (סוף דרוש י"א) האריך לבאר דז"ג היתה המטרה בשאלת הממון, כדי שירדפו אחריהם בשביל ממוןם, ואז יטבעו בים ויתקיים בהם העונש מדה כנגד מדה. וכע"ז כי' החזקוני (יאב) דהבטחה נתקיימה בצורת שאלה "כדי שיהיו מצריים להוטים לרדוף אחריהם". ועי' בספורנו שם דלכן נצטווה בלשון בקשה (כדלק).

ועי' באב"ע שכתב, ויש מתאוננים ואומרים כי אבותינו גנבים היו, ואלה הלא יראו כי **מצוה עליונה היתה ואין טעם לשאול למה**, כי השם ברא הכל, והוא נתן עושר למי שירצה ויקחנו ידו ויתננו לאחר, ואין זה רע כי הכל שלו.

בבקשה שלא יאמר אותו צדיק

בברכות ט. אין נא אלא לשון בקשה א"ל הקב"ה למשה בבקשה ממך לך ואמור להם לישראל בבקשה מכם שאלו ממצרים כלי כסף וכלי זהב, שלא יאמר אותו צדיק וכו'.

והקשו המפרשים מה הצורך בבקשה ותחנה כיון שהציווי היה לתועלת ישראל. (עי' עין יעקב ומהרש"א). ועי' ספורנו בפס' (יאב) שפי' שאל ידאגו שמי בסבת הממון ימסרו עצמם לרדוף אחריהם כי בזה תהיה תשועתם. וכע"ז כי' הר"ן (שם) "הוא כאמרו, ידעתי שהם אנשי חיל לא יחפצו במרמות ותוך, עם כל זה תחלה פניהם בשמי שיעשו ככה ולא ישאלו למה". ועי"ש שביאר שע"ז רדפו אחריהם, ובלא שהיו חושדים אותם במרמה זו, לא היו זזים ממקומם. [ולכן אחרי קרי"ס נאמר זיאמינו, שהותרו הספקות ונתבררו המבוכות]. והמהרש"א יישב דדוקא משום שסבורים שהציווי לתועלתם לא היו חשים לקיימו שאינו כשאר מצוות. ועי' גור"א.

ומ"ש **שלא יאמראותו צדיק** ועבדום וענו אותם קיים בהם וכו', פי' הגר"א (בביאורי אגדות), "כי דבורו היה לקיים אצל הים רק בשביל אותו צדיק וכו'", והיינו דההבטחה יועדה להתקיים בבית הים. (ועי' בחומש הגר"א באריכות). וכ"כ העץ יוסף.

והמהר"ז פי' דמצד ההבטחה י"ל דאינה מחוייבת מכיון שלא היו במצרים ד' מאות שנה, אבל שלא יאמר אברהם שעכ"פ נתקיים ענוי ועבדות, ואילו רכוש לא קיים כלל.

ועי' חת"ס (תו"מ) דמה שלקחו ביזת מצרים ולא הסתפקו בבית הים הוא משום כבודו של אברהם שלא לקח את הרכוש ממלך סדום, כיון דס"ל דכיבוש מלחמה ע"י נס אינו קונה, וא"כ ה"נ א"א לזכות בבית הים.

ועי' פחד יצחק יו"כ מאמר ה'. ומה שנתייחס דוקא לאברהם ולא שלא יאמרו ישראל, עי' פנ"י, ובשו"ת דברי יציב או"ח רפג.

ביזת הים

אי' במכילתא פר' בא (יג) וינצלו את מצרים, ומנין שביזת הים גדולה מזו שנאמר ותרבי ותגדלי ותבואי בעדי עדיים, בעדי זו מצרים, עדיים זו ביזת הים וכו' תורי זהב נעשה לך זו ביזת הים עם נקודות הכסף זו ביזת מצרים. ובבאר אברהם לר"א בן הגר"א (בביאורי אגדות ברכות) פי' שהוא כיחס תורי זהב לנקודות הכסף, שתורי זהב הוא תכשיט משולש, והיה הריבוי ביחס נקודה לדמות משולש.

עי' צל"ח שהק' ממה שדרשו (ברכות ט): וינצלו את מצרים שעשאוה כמצולה שאין בה דגים וכו', וא"כ מנין היה כ"כ ממון לביזת הים. והביא לתרץ שהמצולה היתה רק במקומות שהיו שם ישראל, אבל בשאר מדינות מצרים נשאר הון רב.

והיפ"ת ביאר שביזת מצרים היתה מהמון העם כדכתיב וישאלו איש מאת רעהו, אבל מאנשי הצבא וכ"ש גנזי המלך לא לקחו עד ביזת הים. [ובאוצרות המלך היה כל ממון שכינס יוסף מכל העולם].

ובהגש"פ אמרינן **"שנתן לנו את ממוןם"** אחרי שהרג את בכוריהם, ולפני קריעת הים, משמע דההודאה היא על ביזת מצרים ולא על ביזת הים, וכ"כ הראב"ן בפ"י ההגדה. אבל בפ"י המיוחס לרשב"ם והאבודרהם כי' דהוא על ביזת הים. ועי' באר"ח שפי' לפי"ז דמ"ש דיינו אע"פ שאילו לא קרע את הים לא היתה ביזת הים, היינו שהביה יכלה לבא עי' מלחמה.

ביזת מצרים וביזת הים

הרב יצחק לוי

ביציאת מצרים היו שתי ביזות, אחד בצאתם ממצרים ואחד בים, הראשונה מפורשת בקרא, והשניה מבוארת בדברי חז"ל (עיין רש"י שמות טו, כב; רש"י שה"ש א, יא). ובבנין אריאל כתב שזה מרומז במה דתיב רכוש גדול; מכלל דאיכא קטן. ויש להבין, למה הקב"ה סיבב שהביזה תתחלק לשני חלקים, הרי היה אפשר שישראל יקבלו את כל הביזה בפעם אחת.

עוד צ"ב, מדוע לא נזכרה בתורה בפירוש ביזת הים, גם בהגדה של פסח בפיוט כמה מעלות טובות נזכר רק ביזת מצרים ולא ביזת הים.

עוד יש להתבונן, דבביזת הים מבואר בחז"ל (רש"י שמות טו, כב ובאריכות במדרש תנחומא הקדום) שמשמה הוצרך להסיען מהים בעל כרחם, וצ"ב, כיון שהובטחו לביזת הים למה מנע מהם משה רבינו להתעכב בביזה.

גם יש להבין פשר ההבדלים בין שני הביזות, א] ביזת מצרים היתה ע"י ששאלו מהמצרים ואח"כ לא החזירו להם, אבל בים לקחו מעצמם (ובחנתם סופר פרשת בא כתב שבכל כיבוש מלחמה יש בלקיחת הממון נדנדו גדל). ב] ביזת הים היתה גדולה מביזת מצרים וכנ"ל ברש"י, ומדוע נתחלק באופן זה. ג] בביזת מצרים אמרו בגמ' ברכות (ט) שהקב"ה אמר למשה "בבקשה ממך" לך תאמר לבני ישראל שיקחו מהביזה, [דהיינו שישראל מעצמם לא רצו לקחת], אבל בביזת הים לקחו מעצמם בלא בקשה, ומאי שנא.

עוד יש להבין מדוע לא יוכלו לזכות בביזה כבר לפני הגאולה, ובמדרש (ב"ר מד, כ) דייקו מדכתיב ואחרי כן ולא ואחר כן, דהכוונה דאחר י' מכות יקבלו רכוש גדול, ומשמע שיש ענין דוקא שיהא אחר י' מכות. ובגרי"א (בפירוש הגדה) ביאר שהקב"ה מביא טובה לצדיקים רק אחרי שעושה נקמה ברשעים.

ובכלל ענין הביזה יש להבין, דהרי זה מביאם לידי נסיון העושר, והרי ביזה זו באמת גרם להם חטא העגל כמבואר בברכות (לב), א"כ איזה שכר יש בזה.

וכדי לבאר ענין זה, נראה שהיו שני מטרות בשני הביזות, ויבואר לפי דברי החת"ס (תורת משה השלם פ' בא עמ' מא) שדייק מהפסוקים שבביזת מצרים יועדה **עבור בניית המשכן**, ולכן לא נצטוו בו לקחת שמלות, כיון שאין צורך בשמלות למשכן. אבל ביזת הים נועדה **עבור ישראל** בעצמן. וכיון שהיו שני מטרות בשני הביזות, לכן נתחלקו לשתיים.

והנה בודאי פחדו ישראל לקחת את ביזת מצרים מפני נסיון העושר, אבל כיון שרצה הקב"ה שיבנו עם כסף זה את המשכן, לכך בקש בקשה מיוחדת מישראל לקחת את הממון והיה בזה הבטחה שלא יכשלו, ובפרט שהוא עבור מצוה, וגם היה מצוה מיוחדת לקחת, ונאמר 'שומר מצוה לא ידע דבר רע'. ולכך הכסף בא להם דוקא בהיתר גמור ע"י שאלה והפקעת הלוואתו, כדי שלא יהא בו שום נגיעה אישית, בקדושה וטהרה בלי נדנדו חטא ותאוה כלל. וכיון שכסף זה היה קדוש וטהור, היה ראוי לבניית המשכן. ולכן היתה ביזה זו מועטת יחסית לביזת הים, כי עבור המשכן היה די בכסף מועט זה.

לעומת זה, ביזת הים לא היתה מיועדת עבור צרכי מצוה רק עבור ישראל עצמם, ושוב יש להקשות למה לא חששו לנסיון העושר.

אך כוונת הקב"ה בהבטיח להם שכר זה, היה משום שבקריעת ים סוף עלו לרום דרגת האמונה וכמו שנאמר 'ויאמינו בה' ובמשה עבדו' (שמות יד לא), לכן בכח האמונה השלימה היו יכולים לקחת ביזה גדולה ולא להיכשל כלל, והחתם סופר פירש "רכוש גדול" - רכוש חשוב, של מצוה, בלי שום נדנדו עבירה. ולכן לא היו ראויים לזכות בביזה זו לפני הגאולה השלימה, שאז זכו לדרגה גדולה זו באמונה. ומה שלא ציוה הקב"ה שיקחו ביזת הים, גם מה שאינה מפורשת בתורה, כי לא היה חיוב לקחת, ולא היה נצרך למשכן, אלא היה שכר בעלמא עבור ישראל בשעה שהיו ראויים לכך.

אבל למעשה לא כן היו פני הדברים, דכיון שהתחילו לאגור ממון רב, נכנס בהם איזה דקות של יצר הרע ותאות ממון בכסף זה, ועצם רצונם שלא לזוז משם הוא סימן ש"נדבקו" קצת אל הכסף, ולא כמו במצרים שנתעו מלקחת. ומשה רבינו הבחין בזה מיד, ולכך עמד והסיעם בעל כרחם.

וכיון שהיה נדנדו חטא בביזה זו, לכך גרם להם כסף זה חטא העגל. ויש לזה רמז, דהעגל נרמז בפסוק 'ודי זהב' (דברים א, א), וגם ביזת הים נרמז בקרא 'תורי זהב', וזה לרמז שחטא העגל בא כתוצאה מביזת הים. וי"ל דכיון שהיה נדנדו חטא בביזה זאת, לכך לא נזכרה ביזה זו מפורש בתורה.

ולדברינו יובן היטב הקשר בין חטא העגל לביזת הים, דחטא העגל היה פגם באמונה, והוא תוצאה משורש הפגם באמונה שהיה בביזה, דמה שנמשכו אחרי תאות הממון וחשבו שבכח עצמם לאגור ממון היה פגם באמונה, וזה גרם שעשו אח"כ חטא העגל עם כסף זה. ומצאנו שגם אחר קריעת ים סוף לא נשלמו באמונה, וכדכתיב (תהלים קו, ז) 'וימרו על ים בים סוף', ע"ש ברש"י.

הציווי והבקשה לביזת מצרים

הרב ישראל יעקבזון

דבר נא באזני העם וישאלו איש מאת רעהו ואשה מאת רעותה כלי כסף וכלי זהב (פרק יא' פסוק ב'): וברש"י כת' דבר נא אין נא אלא לשון בקשה, בבקשה ממך 'הזהירים על כך' שלא יאמר אותו צדיק-אברהם, ועבדום וענו אותם קיים בהם, ואחרי כן יצאו ברכוש גדול לא קיים בהם, ע"כ. ויש לדקדק בלשון רש"י, דמב' דבריו שרק על מה שביקש הקב"ה ממשה לדבר איתא לשון נא- לשון בקשה, אך על מה שיאמר משה לישראל כת' בלשון 'להזהירים על כך', ומשמע דהבקשה שיצווה משה על ישראל היא בלשון צווי, וי"ל ע' בזה. [ויעוין בברכות ט' ע"א דאיתא להדיא איפכא, וז"ל הגמ' א"ל הקב"ה למשה בבקשה ממך לך ואמור להם לישראל בבקשה מכם וכו' וצ"ע.]

ואם אמת הדיוק הנ"ל בדברי רש"י, יל"פ עפ"י דברי הגמ' בסוטה (יג' ע"א) בדרך דרוש, דאיתא התם ת"ר בא וראה כמה חביבות מצות על משה רבינו, שכל ישראל כולן נתעסקו בביזה והוא נתעסק במצות, שנאמר חכם לב יקח מצות וגו'. וצ"ב דברי הגמ' דהרי אף כל ישראל נתעסקו במצוות שהרי עסקו בביזת מצרים, והקב"ה ציוה עליהם את הביזה, וכדכתי' דבר נא באזני העם וכו'. ואלא מאי נימא דהביזה לאו מצוה היא, א"כ קשה איך אפשר שבני ישראל לאחר שיצאו ממצרים ונקרע להם ים סוף עסקו בביזה אם אינה מצוה, והרי עליהם אמרו חז"ל ראתה שפחה על הים מה שלא ראה יחזקאל בן בוזי, וא"כ איך מיד ירדו כ"כ לעסוק בביזה בעלמא שאינה מצוה.

ולמשנת"ר נר' דיל"פ בזה כך, דחלוקים הם כל ישראל ממש, דמשה שמע את הציווי בלשון בקשה 'דבר נא', אך את בני ישראל 'הזהירים משה על כך', ולכן ישראל ששמעו את הציווי בלשון אזהרה ממשה חשבו בדעתם שמצווה היא הביזה, ולכן 'לדעתם' ספיר נתעסקו במצוות במה שלקחו את הביזה, ולכן התעסקו הם בביזת הים. אך מרע"ה שביקשו הקב"ה בלשון בקשה- דבר נא, ידע שאין הבקשה של ביזת מצרים צווי אלא בקשה, דהרי א"א שצווי גמור על ישראל יאמר למשה רק בלשון דבר נא, דכביכול הצווי תלוי ברצונו, וכיון שידע משה שאין הביזה מצוה לא נתעסק בה משה, אלא לקח את ארונו של יוסף, ולכן עליו הכת' אומר וחכם לב יקח מצוות.

ובאופן"א יש לפרש אמאי הצווי נא' בלשון בקשה, דהנה לשון ההבטחה שהבטיח ה' למשה הוא: 'ואחר כך' יצאו ברכוש גדול, ונר' בזה דמב' מההבטחה דהרכוש גדול יהיה רק לאחר העבדום ועינו אותם, אך לא תוך כדי העבודה, ובפשטות ישראל שחישבו את הקץ חשבו שהגזירה היא שיהיו עבדים ארבע מאות שנים, וכדכתי' (פט"ו פ"ג) ועבדום וענו אתם ארבע מאות שנה, ולא ידעו א"א שיהיו רק רד"ו שנים. וא"כ אפ' דלכן אמר הקב"ה דבר נא באזני העם- בבקשה ממכם וכו', דלפי מה שחשבו ישראל שאכתי לא נסתיים השיעבוד הרי א"א ביזת מצרים, ולכן אמר להם בבקשה ממכם אעפ"כ תשאלו איש מאת רעהו, דאף שאתם חושבים שא"א ביזת מצרים מ"מ תשאלו איש מאת רעהו וכו'.

ובזה יש לפרש אמאי אמר הקב"ה בלשון שלא יאמר אותו צדיק- אברהם, כי הרי טעם מה שנתקצר השיעבוד כת' רש"י (טו, יג) שמזמן לידת יצחק היה אברהם כגור בארץ וכדכתי' (כא' לד') ויגר אברהם וגו', וא"כ רק אברהם הוא אשר ידע את זמן הגאולה, ורק הוא ידע דכבר הגיע הזמן של 'ואחר כך' יצאו ברכוש גדול, ולכן אמר הקב"ה בלשון שלא יאמר אותו צדיק דוקא. ודו"ק.

שלא יאמר אותו צדיק

הרב משה פרנס

במ"ש בגמ' דבר נא וכו' שלא יאמר אותו צדיק, והקשו המפרשים דבלא"ה הקב"ה מקיים את דבריו, ומה צריך להגיע לאמירת אותו צדיק.

ונראה ליישב דלכאוי קשה למה היה צריך לבקש מבני ישראל, שיאמר להם לכו תשאלו ממצרים ואם הם לא יקחו הקב"ה מצידו קיים את הבטחתו ומי שלא לוקח איהו דאזיק אנפשיה, ומה צריך להתחנן לבני ישראל שיקחו. ולכן היה צריך להגיע ל"שלא יאמר אותו צדיק". אך ק' מה באמת הטענה של אותו צדיק לפי דברינו הא הקב"ה קיים הבטחתו בזה שנתן להם אפשרות?

וכשנדייק את לשון הפס' (בראשית טו' יד') וגם את הגוי אשר יעבדו דן אנכי 'ואחרי כן יצאו ברכש גדול' דאמר שיצאו ברכוש גדול דזה בלשון המציאות ולא שהבטיח שיביא להם מתנות. אך כיון דדברה תורה היאהו בני אדם ובני אדם כך מדברים וכוונתם לתת מתנות, לפ"ז יש כאן הבטחה שצריך לקיימה. ולכן צריך להגיע לשלא יאמר אותו צדיק, דכיון שהקב"ה הבטיח הבטחה זו לאותו צדיק ואותו צדיק מדקדק בלשונו כי כן דרך צדיקים לדקדק בלשונו, א"כ מגיע לו שבניו יקבלו אפילו כשאינם לוקחים מעצמם דבמידה שאדם מודד מודדין לו. ודוק.

הרב יהודה פרלמוטר

בגמ' בכורות ה"ב איתא "שאינן לך כל אחד ואחד מישראל שלא היו עמו תשעים חמורים לובים (מעולים) טעונים מכספה וזהבה של מצרים" ובמהרש"א שם בח"א הוסיף ר"ל לקיים מאמר הש"י ואחרי כן יצאו ברכוש גדול, וע"כ פ"פ משמע שכל ישראל נטלו בביזה וכן הלשון בגמ' סוטה י"ג "שכל ישראל כולן נתעסקו בביזה" ופשוט דהא דהצליחו ליטול כ"כ הרבה הוא משום שהי' להם חן.

א. והנה בפרשת דרכים סוף דרוש רביעי מחדש דשבת לוי לא היה להם חן בעיני המצרים חוץ ממשוה רבינו, דמדקדק לשון המקרא "דבר נא באזני העם וישאלו איש מאת רעהו", "וה' נתן את חן העם בעיני מצרים" והרי עם הוא לשון גנאי (עי' במדבר רבה פ"כ ס"ג) ומבאר דשבת לוי שהם המובחרים שבישראל כיון שלא היו בשעבוד של מצרים לא היה להם חן בעיניהם דאיתא בסנהדרין צ"א דהרכוש גדול היה בשכר השעבוד שהמצרים השתעבדו בישראל, וא"כ שבת לוי שלא נשתעבדו במצרים לא היה להם חן, ומוכיח בדבריו מהא דאיתא בחולין דלויים לא איקרו עם ולכן לויים פטורים מלתת זרוע לחיים וקיבה דכתיב "וזה יהיה משפט הלוויים מאת העם" ע"ש, אמנם משה רבינו יצא מהכלל משאר הלוויים ואע"פ שלא היה בשעבוד, היה לו חן וע"ז שבחווה חז"ל חכם לב יקח מצוות דלא נתעסק בביזה אעפ"י שהיה לו חן. העולה מדבריו ששבת לוי שלא היה להם חן לא נטלו כ"כ בביזת מצרים. וצריך לדחוק בלשונות הגמ' בבכורות ובסוטה שרק שאר ישראל יצאו עם תשעים חמורים טעונים כסף וזהב אך שבת לוי לא נטלו כ"כ הרבה כי לא היה להם חן.

ב. עוד משמע בפרשת דרכים הנ"ל דלא רק שלשבת לוי לא היה חן אלא אף לא נצטוו לשאול כלי כסף וזהב מהמצרים דהא כתיב "דבר נא באזני העם" ושבת לוי לא איקרי עם.

ויל"ע מהא דאיתא במדרש הגדול (פ' בא י"א ג') יכול משה ואהרן לא נטלו מן הביזה אפשר שיעברו על עשה ולא תעשה, ת"ל גם האיש משה גדול מאד בארץ מצרים, מלמד שהיו מפקידין אצלן פקדונות עכ"ל ומבואר דהיה למשה ואהרן עשה ול"ת ליטול מהביזה. ומסתמא ה"ה לשאר שבת לוי דנצטוו ליטול מהביזה וצ"ע.

ויל" בתרתי או שהרי הפרי"ד ביאר דמש"כ דלשבת לוי לא היה חן הוא עפ"י הגמ' בחולין קל"א דהלוויים פטורים מזרוע לחיים וקיבה משום דלא איקרו עם, והתם יש מ"ד דלויים איקרו עם ורב נסתפק שם איך ההלכה, וא"כ אפ"ל דבמדרש הגדול ס"ל דלויים איקרו עם ונמצטוו לשאול מהמצרים ואף היה להם חן (וגם לשונות הגמ' בבכורות ובסוטה א"ש טפ"ה להך מ"ד) ואה"נ דלמ"ד דלויים לא איקרי עם, לא היה להם חן ואף למשה ואהרן לא היה עשה ול"ת ליטול מהביזה. ואין להקשות דכהנים לכו"ע לא איקרו עם וא"כ אכתי קשיא דלאהרן הכהן לא היה מצוה ליטול דהא כתיב "עם" דיל"ל דאכתי לא נקרא כהן עד אחר יצי"מ (לכה"פ). א"נ י"ל עפ"י מש"כ התיבות גומא להפמ"ג (פ' בשלח ופ' קרח) אחר שהביא את דברי הפרי"ד הנ"ל, דשבת לוי שלא היו בכלל השעבוד לא היה להם חן אבל למשה רבינו כן היה חן, ומבאר הטעם משום דנתבייש מפרעה שהרי גירש אותו וכן א"ל לא אוסיף עוד ראות פניך והכל לפי המבייש והמתבייש ולכן מגיע לי ליטול שכר על מה שביישו, ולכן אחז"ל חכם לב וכו', ולפי"ז מסתבר דה"ה דאף אהרן הכהן יש לו ליטול שכר דאף הוא נתבייש מפרעה שגירש אותו ולפי"ז י"ל דלבש בלבד היה עשה ול"ת ליטול מהביזה, אך לשאר שבת לוי שלא נשתעבדו ולא נתביישו, לא היה להם מצוה ליטול מהביזה.

ג. ויש עוד להעיר מהפסוק בתהילים ק"ה "ויוציאם בכסף וזהב ואין בשבטיו כושל" ופי' ברד"ק שנים עשר שהיו עם רב לא היה אחד בהם שהיה כושל ועני, אלא כולם יצאו בכסף וזהב עכ"ל ומשמע דלא כהפרי"ד ויש ליישב דאף ששבת לוי לא לקחו כ"כ הרבה כיון שלא היה להם חן, מ"מ נטלו גם הם מקצת ולא היו בגדר "כושל".

והנה רק למשה רבינו כתוב שהיה לו חן וביאר הפמ"ג משום שנתבייש מפרעה אך לאהרן הכהן לא כתוב שהיה לו חן, ויש לבאר כמו שהדבש התיבא גומא בפ' קרח דמשה רבינו נתבייש ב' פעמים א. שפרעה גירש אותו, ב. שאמר לו לא אוסיף עוד ראות פניך. ואהרן הכהן נתבייש רק פעם אחת, ולכן אעפ"י שנצטוו ליטול מהביזה, אך כיון שנתבייש פחות לא היה לו חן כיון דדינו ליטול פחות ממשוה.

הרב ישראל מנחם וינגרטן

א. א. 'ברכוש גדול'. כה הבטחת הבורא לאברהם אבינו בברית בין הבתרים (בראשית טו ז), וכך עשה משה שציוה לישראל לשאול אשה מאת שכנתה כלי כסף וזהב וכו' (שמות ג כב), ועכ"ז הפליגו חכמים שהיתה ביזת הים רבה ועצומה ממנה לאין שיעור (רש"י שמות טו כב).

וכמה דברים בעו פירוש בה: צ"ע כנ"ל למה העלימה תורתנו ריבוי זה דשלל הים, ורק הרחיבה והגדילה את הרכוש הפעוט יותר שנטלו ביציאתם לקרותו 'רכוש גדול'.

ועוד למה כה גדול וחשוב לידע ולהודיע לאברהם עוד מאות שנים קודם, אזודות שיזכו לעתיד ישראל זרעו ברכוש גשמי הבלה וכלה. וכן צ"ב למה נקרא שמו רכוש 'גדול' ולא 'רב'.

ב. אמרו רז"ל שבמכת חושך, חיטטו ישראל במטמוני המצרים, והגם שלא נטלו אפי' שוה פרוטה שלהם, עם כל זה בעת ששאלו מהם את כלי הכסף וכו' הוכיחם על פניהם אם נתכחשו להיות בידם חפצי הערך ואמרו להם ראינום בארון פלוני וכדו'.

וכל זה הוא תימה גדולה לכאורה, דהרי פסק הר"ף (בשער) שהנכנס לחצר חברו שלא ברשות ואפי' ליטול את שלו עבר על 'לא תגנבו', איסור גמור מהתורה, וא"כ למה להם לישראל לעשות מעשה גנב, כביכול לסייע להקב"ה לקיים את הבטחת הרכוש.

ג. הנה העידו חכמינו בהגדה שמכות וניסי הים היו כפל חמש מניסי מצרים, ויש להתבונן א"כ למה כה פירטה תורתנו בניסי מצרים ומיעטה בתיאור ניסי הים.

ד. ולהבין זאת נקדים במה שפסק הרמב"ם (ח"מ ז א) 'מצות עשה של תורה לספר בנסים ונפלאות שנעשו לאבותינו במצרים בליל חמשה עשר בניסן ... אפילו חכמים גדולים חייבים לספר ביציאת מצרים וכל המאריך בדברים שאירעו ושהיו הרי זה משובח'.

והנה ידענו שבכל ראשית ותחילת דבר מקופלת תמצית כל כוונת ההמשך (עי' בספר לשם שבו ואחלמה, ספר הדע"ה ח"ב, דרוש עץ הדעת סימן יג), וא"כ יקשה למה פתח בעל ההגדה ב'הא לחמא עניא די אכלו אבהתנא בארעא דמצרים, כל דכפין ... לשנה הבאה' וכו', דבמה יש כאן תמצית אותו סיפור הנפלאות הנרצה.

ה. ויבואר, דהנה ידעו כל עמי הארץ שישראל ברכתם ברכה' (עי' ילקו"ש מלכים קפח), ושורש כח זה ניתן לאברהם אבינו 'ואברכך, והיה ברכה' (בראשית יב,ב), והוא שירוי לבניו למכת בכורות כדכתיב 'ויחלק עליהם לילה, ולרכוש גדול' (עי' בס' בית אלקים להמב"ט שער התפילה פ"ח) ו'גדול' זהו 'מבורך', כיזוע (עי' רש"י דברים ג כד: 'את גדלך' - 'זו מדת טובך).

ו. וכיזוע, אין ה'ברכה' אלא המשכה והשפעה משורש ראשון (רש"י סוטה י: 'במה בירכו - כל ברכה שבמקרא לשון ריבוי הוא דבר המרבה ומצוי בו שובע, ועי' בנפח"ח ש"ב שפירש תיבת 'ברוך' - 'מקור הברכות'), והיינו, שלקבל הברכה צריך נקודה אחת של התחברות למקור העליון וממנה יתגבר השפע עוד ועוד.

ז. ומהשתא יתבאר הכל כמין חומר, דבהיות שנתחברו ישראל למקור הברכה, ובפרט במכת בכורות, שבעקבותה נתקדשו בבכורתם - ברכתם [ברכה - כה ברה', ע' בקה"י ערך ב] הנה שמעתה יש לכל מעשה, ואפי' קטן, שלהם, כח של התפשטות הברכה. ולזאת התחנן פרעה במכת בכורות 'וברכתם גם אותי'.

ח. וכל הערותינו פשוטות מעתה, דממילא ברי שמקום ניסי מצרים שהם שורשי אותה הברכה קדמו במעלה לפירות הברכה' שנגלו על הים, וכן הוא ברכוש ה'גדול' שבכורתו היא ביציאה עצמה ממצרים, ואין רכוש וביזת הים אלא תולדותיה וטפלים לה.

ט. וע"כ ניגשו ישראל בחושך ליגע ברכוש המצרים תחילה, דזבה תחילת חיבור הברכה שלהם באותו הרכוש (עי' ברכות נא. עשרה דברים נאמרו בכוס של ברכה...נטולו בשתי ידי'. וכן בברכת יעקב לבני יוסף 'שיכל את ידיו וכפי חשיבות היד, אם ימין או שמאל - כן חשיבות הברכה). ובהיות שכעת ישראל הם אזוני הברכה בעולם, חשיבי המצרים כעבדים' כלפיהם, ופשוט שאין בכניסתם לבתי המצרים צד של כניסה שלא ברשות.

המשך מעמ' 2:

ידעת מאד. ויש לו לאדם לדעת ולחשב בדבר ולתת את לבו כי שכר גדול יהיה לו מפני הבטחות עכ"ל. ואף דמשמע דעיקר דבריהם שייכים למכות שעשה הקב"ה נקמה במצרים, נראה דכמו"כ יש לומר ע"ז שהובטחנו לצאת ברכוש גדול, ונתקיים בעשירות מופלגת שהיו לו לכ"א צ' חמורים טעונים כסף וזהב. ועפ"ז יש לנו עוד שתי תועלויות מזכירת היציאה ברכוש גדול, ללמד מזה מידת 'אמור מעט ועשה הרבה', ולהתחזק בענין הצפייה לגאולה העתידה והשכר הגדול שנזכה בב"א.

בגדרי ביזת מצרים וביזת הים

הרב ישראל איסר זית

כתיב בפרשת ויגש (מ"ה, י"ח). ואתנה לכם את טוב ארץ מצרים ואכלו את חלב הארץ. וכתב שם רש"י ז"ל, את טוב ארץ מצרים, ניבא ולא ידע מה ניבא סופם לעשותה כמצולה שאין בה גדים, ע"כ.

ויש לבאר על פי זה מה שיש לעיין בכפילות הכתוב דכתיב ואתנה לכם את טוב ארץ מצרים, ותו כתב ואכלו את חלב הארץ. ועוד ביותר צ"ב דהו"ל לרש"י לכתבו על סיפא דקרא "ואכלו את חלב הארץ" דמשמע שהם בעצמם יאכלו את מצרים, ולא על רישא דקרא שאמר פרעה "ואתנה לכם וגו'" שהוא יתן מעצמו את כל מיטב ארץ מצרים, ועוד יל"ע אמאי ברישא כתיב "טוב ארץ מצרים", ובסיפא דקרא כתיב "טוב הארץ" ולא כתיב טוב ארץ מצרים, או טוב ארצי.

וי"ל בזה ע"פ מה שישד כבוד מו"ר הגר"ח פיינשטיין שליט"א, דחלוקים הם ביזת מצרים מביזת הים בעיקר יסודם, דביזת מצרים יסודו היה תשלום שכר שכיר לישראל, ולעומתו ביזת הים היה כעין מתנה לישראל מן השמים, ועיקר קיום הבטחת "ואח"כ יצאו ברכוש גדול", והביא ראיה לזה ממה שאמר הפסוק "תורי זהב נעשה לך עם נקודות הכסף" [שיר א', י"א], ומבואר שם ברש"י ד"תורי זהב" קאי על ביזת הים ו"נקודות הכסף" קאי על ביזת מצרים, ומבואר בזה דביזת מצרים מכונה "כסף" דכסף הוא ענין תשלום, ע"כ תו"ד בקיצור.

והכא נמי י"ל דזהו כפילות הכתוב, ד"ואתנה לכם את טוב ארץ מצרים" קאי על ביזת מצרים שהיא ביסודה תשלום להם ושייך בה דין נתינה, וסיפא דקרא "ואכלו את חלב הארץ" קאי על ביזת הים דהתם לא היה בדין נתינה אלא שאכלו ישראל מעצמם את רכוש מצרים.

ואדאמינא להכי דרישא דקרא אתי על ביזת מצרים וסיפא דקרא אתי על ביזת הים, יש לבאר בזה הא דברישא דקרא כתיב "טוב ארץ מצרים", ובסיפא דקרא לא כתב אלא "חלב הארץ" ולא כתב מצרים, דביזת מצרים היה באמת מרכושם של מצרים כמבואר, אבל ביזת הים לא היה מרכושם של מצרים, דהא ביזת מצרים היה מרכוש מצרים שפלט הים [כמש"כ רש"י ע"ה פ"ה ויסע משה (ט"ו, כ"ב), עיי"ש], תו כבר ממון זה אינו שלהם, דפקע מינייהו כדן אביה בזוטו של ים, ב"מ כ"ב ב', ועיין סנהדרין צ"א א', וביותר יש לבאר כן לפי המשמעות בתרגום יונתן פ"ב בשלח (י"ד, ח) דביזת הים היתה מרגליות ואבנים טובות שפלט להם הים מגן עדן, עיי"ש בפ"י יונתן ובת"י פרשת מסעי (ל"ג, ח).

נטילת שכר העבודה מהמצרים

הרב אליעזר היון

כתוב בפסוק: "ושאלה אשה משכנתה ומגרת ביתה כלי כסף וכלי זהב". ומבואר שביזת מצרים היתה מרכוש העם ולא מהמלך. והנה בבראשית כג, מז, נאמר שיוסף אמר למצרים כי "קניתי אתכם היום ואת אדמתכם לפרעה". ומפרש המשך חכמה, דהתורה סיפרה לנו זאת, מפני שכבר צעקו אנשי מצרים לאלכסנדר מוקדון על הכסף והזהב שנטלו מהם ישראל, וגיבחה בן פסיסא השיב להם, שראשית ישלמו להם המצרים שכר עבודה של ששים ריבוא שעבדו מאתיים ועשר שנים, כמבואר כל זאת בפרק חלק [סנהדרין צא]. ועל כך העירו במדרש שהלא העבודה שעבדו ישראל היתה לפרעה כמו שנאמר "ויבן ערי מסכנות לפרעה", ומדוע איפא נטלו הם מהעם את כלי הכסף והזהב. אכן כיון שכל רכוש מצרים שייך היה לפרעה, ממילא נטלו ישראל בעצם מפרעה את שכר עבודתם.

והנה בפשטות כוונת המש"ח דפרעה זכה ברכושם של המצרים מדין 'מה שקנה עבד קנה רבו'. אלא שזה צריך עיון, כמו שהעיר כבר בספר יד לחכמה, שכן בגמ' בגיטין דף לחא, מבואר דרק ישראל קונים את העכו"ם לגופם, אך העכו"ם אינו קונים זה את גופו של זה אלא אך למעשה ידיו [וכך הוא באוה"ח בבראשית שם], ואם כן כיצד קנה פרעה את המצרים. אמנם מצאתי בספר חכמת התורה [להגר"ש קלוגר] שפירש דבאמת נקנו המצרים עבדים ליוסף, ולא לפרעה, ורק את האדמה קנה לפרעה, שהרי יוסף זכה בכל כסף מצרים שאילולי הוא היה יורד הכל לטמיון וקיי"ל דהמציל מן הנהר וכו' הרי אלו שלו, ומאחר שכל הכסף והתבואה שייכים היו לו, קנה יוסף את המצרים לעצמו, וזהו שאמר הפסוק "הן קניתי אתכם היום [-לין]. ואת אדמתכם לפרעה".

וע"ע בב"י יו"ד סימן רסז סי"ח דדן האם בגוונא של דינא דמלכותא, גם עכו"ם קונים זה את גופו של זה, כמוכח ביבמות דף מו,א, וע"ע בב"ח שם שמכרע דכך הוא.

בענין השמלות ברכוש גדול דיצ"מ

הרב יעקב הירשמן

בפסוק (ג' כ"ב) ושאלה אשה משכנתה ומגרת ביתה כלי כסף וכלי זהב ושמלות. וכתב הגר"ח שליט"א בטעמא דקרא: צ"ע למה הוצרכו לשמלות וכי ערומים היו, וי"ל שהוצרכו לבגדי שבת ויו"ט, וכאן רמזו מה שאמרו בשבת ק"ג א' שלא יהא מלבושך של שבת כשל חול, ואע"ג שלא הוצרכו לכך כמו שכתוב שמלתך לא בלתה מעליך כל מ' שנה וע"י בבעל הטורים עכ"ל. וז"ל הבעה"ט: אבל שמלות לא לקחו אלא כל אחד ב' שמלות, אחד לצרור בו הבצק דכתיב משארותם צורות בשמלתם ואחד למלבוש, והיא הספיקה להם כל ימי היותם במדבר דכתיב שמלתך לא בלתה מעליך עכ"ל בעה"ט.

והנה בענין בגדי שבת, מלבד דין הגמ' שלא יהא מלבושך של שבת כשל חול, יש דין נוסף והוא דין כיבוס הבגדים המבואר בב"ק פ"ב א' עשרה תקנות תיקן עזרא וכו' ומכבסים בחמישי בשבת. ויש לדון אם כלל ישראל במדבר קיימו דין זה.

א. הנה בעיקר תקנת עזרא שהובא בשו"ע (רמ"ב) שיהיו מכבסים בגדיהם בחמישי בשבת מפני כבוד השבת, פירש המג"א (שם סק"ג) כבוד השבת, כלומר שלא יכבסו בערב שבת שיהיו פנוים לכבוד שבת עכ"ל, לפ"ז אין זה תקנה בחיוב של דין כיבוס, אלא לשלול שלא יכבסו בער"ש, ולפ"ז כלל ישראל במדבר שלא היו צריכים כיבוס דשמלתך לא בלתה מעליך, א"כ שפיר קיימו התקנה במה שלא יכבסו בער"ש, כך יוצא להמג"א.

ב. אולם האליה רבה (שם רמ"ב סק"ט) ד"ה בחמישי בשבת וכו', כתב בזה"ל: משמע דעיקר התקנה לכבס לכבוד שבת, והוא דלא תיקן בערב שבת משום שאין פנאי לכבס, או דבדוחק נתכבס ונתייבש באותו היום. ודלא כמג"א (סק"ג) דמשמע מיניה שהבין דעיקר תקנה היה שלא לכבס בערב שבת שיהא פנוים לכבוד שבת, דליתא. וכן מבואר בספר צידה לדרך (מאמר רביעי כלל ראשון) פרק ח' שכתב מתקנת עזרא שיכבס אדם בגדיו לכבוד שבת ע"כ, הרי שלא הכיר מחמישי. ונראה דס"ל דחמישי דקאמר אורחא דמילתא נקט והוא הדין קודם. ובזה ניחא מה שהוצרך רש"י לפרש בבבא קמא דף פ"ב ע"א) מכבסין בגדיהם לכבוד שבת ע"כ, דקשה הא בש"ס מפורש טעם זה (א.ה. בהמשך הגמ', אלא דבש"ס נזכר ביום חמישי, וקאמר רש"י דלא תטעה לפרש דהתקנה היה על חמישי כהבנת מג"א ודו"ק עכ"ל הא"ר. [ועיין מחזיק ברכה דכתב בענין השגת הא"ר על המג"א: ואפשר דלאו דוקא וגם המג"א סבר דעיקר התקנה לכבס לכבוד שבת וכוונתו לפרש דמ"ש בחמישי לאו דוקא אלא נקט חמישי לאפוקי ע"ש עכ"ל].

וכ"כ המאמר מרדכי (רמ"ב סק"ג) ד"ה מתקנת עזרא וכו' מפני כבוד השבת. נראה פירושו דהתקין לכבס משום כבוד השבת שיהיו לבנים ליום השבת וטעם מפני כבוד השבת על עיקר התקנה הוא והרב מ"א ז"ל לא כ"כ אלא שהוא טעם למה בה' ולא ביום ו' יעו"ש ואינו נ"ל ועיין להרב א"ר ז"ל ע"כ. וכך הוא הכרעת המשנ"ב (רמ"ב סק"ה) וכדביאר בשעה"צ ס"ק ט"ז. ויל"ע להא"ר ולהמאמר שיש תקנה בחיוב לכבס לכבוד שבת אם קיימו כלל ישראל זה במדבר.

ג. והנה רש"י עה"ת (דברים ח' ד') עה"פ שמלתך לא בלתה, פי' בזה"ל ענני כבוד היו שפים בכסותם, ומגהצים אותם כמין כלים מגהצים, עכ"ל רש"י. ולפ"ז שפיר י"ל דהיו הענני כבוד מכבסים הבגדים לכבוד שבת ונתקיימה התקנה. אולם האבן עזרא שם עה"פ שמלתך, פי' י"א דרך אונת. ואחרים אומרים כי הוציאו מלבושים רבים ממצרים (א.ה.) ולכן לא בלתה שנשתמשו זמן מועט בכל בגד) ויתכן שאין בתולדת המן להוליד זיעה עכ"ל האב"ע. הרי לפ"ז לא היה כאן מעשה כיבוס כלל. [ואמנם הרמב"ן שם מתמיה עליו ואם תכסה את הקורה בשמלה חדשה בארבעים שנה תבלה אע"פ שאין בה זיעה. אף כי אנוש רמה עכ"ל]. ואפשר דגם להאב"ע, הנה מי שבגדיו נקיים הרי א"צ לקיים תקנת עזרא ולכן כלל ישראל לא עברו על תקנת עזרא כי לא היה שייך אצלם ענין כיבוס, ואה"נ דלא קיימו בפועל התקנה.

ודע, דאיך שלא יהיה, מה שפי' הגר"ח שיהיו צריכים שמלות לש"ק, אף שבגדיהם של ימות החול היו נקיים בתכלית ולא היה שום סיבה בעולם של חסרון כל דהו במלבושם של חול, מ"מ זה גופא הדין שיהיה בגד מיוחד לשבת. ושפיר פי' הגר"ח ק.

ובס' ה' שבת בשבתו (ח"א פ"א הערה 84) הביא: וידידי הגר"ד הסגל שליט"א הביא ראיה לזה (שא"צ נעלים מיוחדים לשבת) מפר' כי תבוא (כ"ט ד') דשלמותיכם לשון רבים, דבעינן חליפה לחול וחליפה לשבת, אבל נעלך כתוב לשון יחיד, כלומר אותם נעלים בין לחול בין לשבת, ודפח"ח עכ"ל. שו"ר בטעמא דקרא שם עה"פ לא בלו שלמותיכם מעליכם וגו' שעמד על דקדוק הלשון שבשלמותיכם לשון רבים ונעלך זה לשון יחיד ע"ש שכתב דרך אחרת בזה.

ודע, דלמש"כ בטעמא דקרא על ושאלה אשה משכנתה כלי כסף וכלי זהב ושמלות, דאף שלא היו ערומים מ"מ צריך שמלה לשבת, עכ"ד, והנה לא כתוב "ונעלים", וא"ש לפי הרב פעלים (או"ח ח"ד סי' י"ג) שא"צ נעלים מיוחדים לשבת, וכבר היה להם נעלים (שלא הלכו בלי נעלים) לכן לא הזכירה מזה התוה"ק, ופשוט.

שתי מצוות ביציאה ברכוש גדול

הרב ב. י. ויזל

הנה ענין יציאה ברכוש גדול נשנה בתורה פ"ג בפ"ג פכ"ב "ושאלה אשה משכנתה ומגרת ביתה כלי כסף וכלי זהב ושמלת ושמתם על בניכם ועל בנותיכם ונצלם את מצרים" ובפ"א פ"ב כתי "דבר נא באזני העם וישאלו איש מאת רעהו ואשה מאת רעותה כלי כסף וכלי זהב", ועוד כתיב בפ"ב פל"ה "ובני ישראל עשו כדבר משה וישאלו ממצרים כלי כסף וכלי זהב ושמלת".

והנה כד נדקדק בלשונות הפסוקים נחזי, דבפ"ג פכ"ב ובפ"ב פל"ה כתוב שישאלו גם כלי כסף וכלי זהב וגם שמלות, ואילו בפ"א פ"ב לא הוזכר כלל השאלת השמלות, הלא דבר הוא.

ותירץ בזה הגר" שולום בער סורוצקין שליט"א דהנה בפ"ג שם פכ"ב כתוב שישאלו שמלות וילבישום לבניהם ונבותיהם, ודבר זה אומר דרשני, מה טעם הוא זה, דלמה הם עצמם לא ילבישו השמלות, וכי החת"ס דהם עצמם אסורים ללבושם כיון דהמצרים לבשו בגדים קצרים, ובגדי עכו"ם אסורים בלבישה, אלא שבגדים אלו תאמו לבניהם ונבותיהם הקטנים מחמת קוצרם. וחזין בזה דבר חדש, דבציווי יציאה ברכוש גדול נאמר ב' ציוויים, האחד, שיהא לבני ישראל רכוש גדול כהבטחת הקב"ה לאע"ה, והשני, לנצל ולרוקן את מצרים, והוא מדין עונש ונקמה למצרים, והוי בכלל "ידון אנוכי".

ומעתה הפסוקים מדוקדקים להפליא, דבפ"ג פכ"ב ובפ"ב פל"ה כתי שאלת השמלות, ששם היה הציווי לנצל את מצרים, הגם שלא לבשו השמלות מחמת איסור לבישת בגדי עכו"ם, וכדכתי בפ"ג שם פכ"ב "ונצלם את מצרים", ובפ"ב שם פל"ה כתי "וה' נתן את חן העם בעיני מצרים וישאלום וינצלו את מצרים", ותירגם האונקלוס ורוקיניו ית מצרים.

ואילו בפ"א פכ"ב היה הציווי שיהיציאה תהא ברכוש גדול, וכדפירש"י שם בשביל שלא יאמר אותו צדיק אברהם ועבדום ועינו אותם קיים בהם, ואחרי כן יצאו ברכוש גדול לא קיים בהם, ולכך שם לא הוזכר שמלות, אלא רק כלי כסף וכלי זהב, ודברי חכם פי חן.

אכן צ"ב דהרי נשתמשו בשמלות כדי להלביש בניהם ונבותיהם, הרי שלא היה כדי לנצל את מצרים, אלא כדי לצאת ברכוש גדול, וצ"ל דאילו היה בשביל לצאת ברכוש גדול, לא היו מלבישים לבניהם ונבותיהם השמלות, דגם אם היו בגדי המצרים קצרים, לא היו כ"כ תואמים למידותיהם של בניהם, וע"כ דהוא בשביל לרוקן את מצרים, ואפשר דאל"ה הקב"ה להשימם על בניהם ונבותיהם, בשביל שהמצרים ירצו ליתן להם בגדיהם, דלולא זאת היו אומרים להם שאינם צריכים לזה, כיון שאסור להם ללבושם.

רכוש גדול - לבוש המלך

הרב מיכאל נתן

איתא בברכות לב: מאי ודי זהב אמרי דבי ר' ינאי כך אמר משה לפני הקב"ה רבונו של עולם בשביל כסף וזהב שהרבית להם לישראל עד שאמרו די הוא גרם שעשו את העגל. ומבואר שם שהקב"ה הודה למשה על כך שנאמר (הושע ב') "וכסף הרביתי להם וזהב עשו לבעל".

והנה יש להבין כיוון שע"י שהרבה ה' לישראל כסף וזהב זו הסיבה שנכשלו בחטא העגל, אם כן נשאלת השאלה, כיוון דחזה קב"ה שישאלו עלולים לחטוא ע"י ריבוי של כסף וזהב מדוע לא נמנע מלהשפיע אותו להם בבית מצרים ובבית הים. וא"ת מטעם שלא יאמר אותו צדיק אכתי קשיא דמלכתחילה למה הבטיח זאת לאברהם בברית בין הבתרים כיוון שעלול הדבר להחטיא את בניו.

והנה כתיב (תהילים צ"ג) "ה' מלך גאות לבש" שמשמע שהגאווה היא לבושו של ה' יתברך וכן כתב הרמב"ן באיגרתו "כי מתגאה בליבו על הבריות, מורד הוא במלכות שמים, כי מתפאר הוא בלבוש מלכות שמים, שנאמר "ה' מלך גאות לבש". וכן כתיב (שם ס"ח) "תנו עז לאלהים על ישראל גאותו ועזו בשחקים". נמצא אם כן שגאווותו של ה' יתברך הם ישראל ולכן הם גם מלבושיו ובגדיו עפ"י דברי הרמב"ן באיגרתו שהגאווה היא לבוש מלכות שמים.

וכבודו של מלך ב"ו ניכר בבגדיו שהם בגדי פאר והדר, ואם ילבוש המלך בגדים המבזים את לובשם לא יאמינו העם כלל בכך שהוא מלך ואף יבוזוהו וישפילוהו. וכמ"ש בליקוטי מוהר"ן (ח"א, סי' צ"ד) שכיון שכל העולמות לא נבראו אלא בשביל ישראל דכתיב (ישעיה מ"ג): "לכבודי בראתיו יצרתיו אף עשיתיו", דהיינו בריאה, יצירה, עשייה לא נברא אלא לכבודי. וכבודי, היינו ישראל, דכתיב (שמות כ"ה): "ושכנתי בתוכם", ודרשו רז"ל (עין של"ה מס' תענית דף ס') 'בתוכם לא נאמר אלא בתוכם, מלמד שהקב"ה משרה שכינתו בתוך כל אחד מישראל'. נמצא כ"א מישראל נקרא לבוש. ולבוש נקרא אבר, כי רבי יוחנן קרי למאני מכבודתא (שבת קל"א). נמצא כל העולמות לא נבראו אלא בשביל ישראל, כדי להשפיע להם רב טוב. עכ"ל.

ומעתה ברור שאם ישראל שבאותו דור לאחר שיצאו ממצרים כדלים ורשים אין להם חילול ה' גדול מזה כי יוצא שבגדיו של הקב"ה שהם כאמור לעיל גאותו, ואילו ישראל, מושלכים בטיט בוץ ורפש ובראות העמים בגדים שכאלו אין פרסום לכבוד ה' המלך שמלכותו בכל משלה. על כן זוהי הסיבה לענין שלא נאמנו ה' יתברך מלהשפיע לישראל רוב כסף וזהב ביצ"מ, אע"ג שעלולים הם להיכשל ע"י זה.

מלחמתה של תורה

לגבי מש"כ להקשות בגליון חנוכה, מדוע אין אומרים קדיש לאחר חזרת הש"ץ קודם אמירת ההלל, כיון דהוי מצוה לעצמה וכדכתב הבי"ב בסי' נ"ה בשם האגור. כתבו בזה כמה ת"ח (גליונות ויגש - ויחי) לדמות אמירת ההלל לאמירת תחנון, ועל כן אפשר כאן קושיית.

אמירת תחנון מבואר בגמ' ב"מ דף נט: דאין שום ענין לומר תחנון אצ"כ סמוך ממש לתפילת י"ח, ולכך אשתו של רבי אליעזר הפסיקה אותו בדיבור דאז כבר לא שייך לומר תחנון כמבואר שם בשיטמ"ק, וזהו מקור דברי השו"ע סימן קל"א כמ"ש הבי"ב והביאור הגר"א שם.

אולם אמירת ההלל בודאי דאין איסור לשוח בין תפילה להלל ובודאי נמי אי נאנס ולא התפלל כלל ועבר זמן תפילה עדיין מוטל עליו לומר ההלל כל היום וכדתנן במגילה כל היום כשר לאמירת ההלל. ועל כן אף אי נימא שיש קשר ושייכות בין תפילה להלל מ"מ הוי לכל היותר כמו בין פסוד"ז לתפילה ואעפ"כ נידון כמצוה בפני עצמו וה"א אמירת ההלל הוי מצוה לעצמה [ומברכין עליה ברכת המצוות בפני עצמה] ולא דמי כלל לתחנון דהוי כחלק מהתפילה.

[ובמק"א כתבנו השייכות בין תפילה להלל עפ"י הרוקח דעיקר התפילה הוא בברכת מודים, והיינו משום דהוא קבלת עומ"ש כמ"ש רש"י בסוכה דף מה: והלל נמי הוי קבלת עומ"ש וכדאיתא בערכין דף י: הללו עבדי ה' ולא עבדי פרעה, ומ"מ אף דיש קשר ושייכות מ"מ סו"ס הוי מצוה בפני עצמה].

ובעיקר הקושיא תירץ לי ח"א דאעפ"י דהוי מצוה בפני עצמה, מ"מ כיון דבזמן חז"ל היה השי"ש מוציא את הרבים דהראשון היה "מקרא" את ההלל, והרי זה נראה כהמשך של חזרת הש"ץ דעדין לא גמר לעשות את שליחותו עד לאחר אמירת ההלל, להכי לא רצו להפסיק בקדיש, עכ"ל. ויש לדון בזה הרבה ואכמ"ל.

הרב אשר מאיר

על קושיית **הרב יוסף ויסברג** איך יישן עם ט"ק כשאינו מכוון למצוה בתחילת היום. כתב הרב יצחק ליסצין עפ"י המנ"ח בשלהי מצוה י' (אות כו) שנסתפק למ"ד שמצוות צריכות כוונה, אם סגי במחשבה או צריך הוצאה בפה. והנה לצד שצריך בפה, הרי בק"ש של שחרית ע"כ שהאמירה היא לפני ברוך שאמר, וממנו אע"פ שיש שיהיו והפסק בינתיים. וה"נ תועיל כוונה לפני השינה על קיום מצוות ציצית בשחרית.

תגובות

גליון קעג - ויגש

מה שהובא במלחמתה בשם הגר"מ סולוביצ'יק שאמר כהמקור חיים לגבי סדר הדלקת שבת. יש לתקן דב' מילי נינהו, דהמקו"ח כ' רק לענין כל פניות לימין, ולא הזכיר הדין דאין מעבירין, ולעומת זה הגרמ"ס אמר שיש דין אין מעבירין בנר שבת ולא הזכיר כל פניות.

הרב עקיבא קאלשין

גליון קעב - חנוכה

במה שדן הגר"מ ליברמן שליט"א במקום אמירת הרחמן הוא יעשה לנו ניסים, אם מיד אחר אל יחסרנו או במקום הרחמן של שבת ור"ח, יש להוסיף שבס' תפלת דוד להאגון האדר"ח ז"ל, כתב לומר מיד אחר אל יחסרנו, כיון שיש לזה מקור בגמ', משא"כ שאר הרחמן, (וכי שעפ"י העיר חכ"א שגם י"ד דברכת האורח יש להסמיך שם) והובא בשמו בלו"ח א".

הרב י. ש.

דבר מה שנסתפקתי אם אשה צריכה לחזר על הפתחים עבור הדלקת נ"ח כשמדליקה לעצמה, אציין שמרן הגר"ח קניבסקי שליט"א השיב לי שאולי. והנה החת"ס (שבת כא:) ביאר בטעמא דלא נהיגי הנשים להיות מהמהדרין ולהדליק בעצמן, משום דהעיקר בהדלקת בחוץ, ואין כבודה לצאת לרה"ר דכל כבודה בת מלך פנימה. ואפשר דיש לצרף סברא זו ולפוטרה מלחזר. ועיי' מקראי קודש (יד) שהוסיף טעם לפטור אשה ממדהדרין, כיון שחיובה רק מצד שאף הן היו באותו הנס', אפשר שאין דינן שוה בכל פרטי המצוה, וכדמצינו במגילה דשי' בה"ג שנשים אינן מוציאות אנשים. ולפי"ז יתכן גם בנידוננו דתפטר מה"ט לחזר על הפתחים. אך יש לדחות דסברות אלו נאמרו רק לפוטרה מהידור.

והנה כ' בשו"ע הל' צדקה (יו"ד רנ"א), דמקדימין אשה לאיש לענין מזון וכו' מטעם שאין דרכה לחזר על הפתחים. ואי נימא דבאמת יש לאשה לחזר על הפתחים עבור הדלקת נ"ח, יש לדון אם גם בזה נקדימה לאיש, או"ד דאין גדיי חיובה שוים לאיש, (כמ"ש במקראי קודש).

הרב א"ש פרידליס

גליון קסט - ויצא

בנוגע למ"ש **הרא"ל שאר ישוב** שיוצא לפי ביאורו במדרש דילד שנק' על שם הסבא למשל, הטובה הוא רק לילד ולא לסבא, ובמה שהוסיף ידידי **הר"ש רוברג** (בגליון חנוכה) שכן נוקט מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א. רציתי לפרסם מה ששמעתי מהגה"צ ר' ישראל אלי ווינטרויב בזה דאמר לי שכ' בספר החסידים דכשקורין תינוק בשם מי שכבר נפטרו, זה עושה קשר בין שתי הגשמות - בין נשמת התינוק לבין נשמת הנפטר שקרוי בשמו - ואם הנפטר היה צדיק אז זה גורם שיהא יותר סיכוי שהתינוק יהיה צדיק ואם הנפטר היה רשע זה גורם שיהא יותר סיכוי שהתינוק יהיה רשע והיות שאם הנפטר היה צדיק נגרם על ידו שהתינוק יהא צדיק לכן כשלמעשה היה התינוק צדיק זה מוסיף זכויות לנפטר בגלל שהוא גרם לזה, והוא עילוי לנשמתו. והוסיף, שנסתמא מה שאומרים בשם כמה מגדולי הדור שליט"א שהנפטר לא מקבל כלום הכוונה היא שאינו כלימוד משניות וכדו אבל ברור בלי שום ספק שמקבלים זכויות עי"ז. עכד"ק.

הרב שמחה הולנדר

